

Nedtecknat under samtal mellan Margit Lindh och Inger Nordlund i Lillängen hösten 2012.

Margit föddes 1914. Första världskriget hade just brutit ut och fadern låg inkallad på någon ö i Blekinge skärgård. Familjen hade en liten gård alldeles vid Östersjöns strand. Fadern var alltså huvudsakligen bonde men drev också kreaturshandel och slakteriverksamhet.

Margit kom att ta realexamen i Sölvesborg, dit det blev cykling en halvmil morgon och eftermiddag. Därefter flyttade familjen till en större gård utanför Kristianstad, så då blev det studentexamen i Kristianstad 1934. Året därpå, 1935, flyttade hon till Stockholm för studier på Barlockinstitutet till stenograf och sekreterare. Första jobbet blev hos Telefonaktiebolaget L.M. Ericsson.

Hur såg det då ut i Lillängen på 40-talet?

Den blivande maken, arkitekt Tore Lindh, uppvaktar henne och de gifter sig våren 1939. Snart föds den första dottern och Margit är 25 år. Maken är färdig arkitekt och är flitigt anlitad av försvaret med att komplettera befintliga industribyggnader med försvarsanläggningar. De bor i en 2:a på Kungsholmen och babysängen ryms bra i sovrummet. Efter tre år föds så dotter nummer två. Det börjar bli trångt i den lilla lägenheten. En barnsäng måste lyftas ut i rummet när föräldrarna ska kunna komma fram till sängarna på kvällen. Eftersom båda är yrkesverksamma så borde de väl kunna köpa sig ett hus med lite större utrymmen?

I tidningen hittar de en annons med ett stort hus till salu. De tar Saltsjöbanan ut till Saltsjöbaden och beundrar ett hus som är större än de tidigare skådat! Kanske inte helt i deras smak. På vägen tillbaka till stan hoppar de av Saltsjöbanan vid Storängen och promenerar grusvägen fram till Lillängsvägen 24, det är adressen till det andra hus de sett som annonserats ut.

Mycket mindre och inte alls så tjusigt som det i Saltsjöbaden men visst ser det trevligt ut! Mycket sprängsten på tomten och det återstår en hel del att göra får att få allt att fungera. Snett mittemot, på andra sidan vägen är det två stora gropar som delvis är vattenfyllda. Hur ska det gå när lillflickan, som snart är fyra år, ska vara ute och leka? Och järnvägen som går alldeles intill ovanför slänten. Bara ett vändkors vid övergången till perrongen. Läget är förstås väldigt bra med tanke på arbetena inne i stan; det bör gå ganska lätt att ta sig dit och hem igen.

De närmaste tomterna var obebyggda men det ser ut att kunna bli ett riktigt fint litet samhälle, det är projekterat för ca 150 hus alltsomallt. Fint högt läge med utsikt över Järlasjön genom skogen nedanför.

De slår till och köper sitt första hus! Huset står på plats och arkitekturen tilltalar arkitekten. De som byggt verkar vara rejäla människor. En ingenjör från Stockholm och hans fru. De hade redan lagt ner stor möda på huset men eftersom det var krigstid räckte tiden inte till med att slutföra allt. Mannen blev inkallad till både Värmland och Lappland så fort han skulle ta itu med alla stubbar och sprängsten som låg på tomten. Frun kände sig alltmer ensam med arbetsbördan och den stora hunden hade var, i och för sig gott sällskap men, inte till någon större hjälp i arbetet. Frun ledsnade och ville ha folk runt i kring sig. Så bra att de kom en liten familj och ville köpa!

Flyttlasset går den 20 januari 1944. Lillflickan är 10 månader och Kristina snart fyra år. Det finns inga dagis så lösningen blir en barnflicka som nu också kan bo i huset. Hon bor i den så kallade jungfrukammaren bakom köket. Där finns handfat, säng,

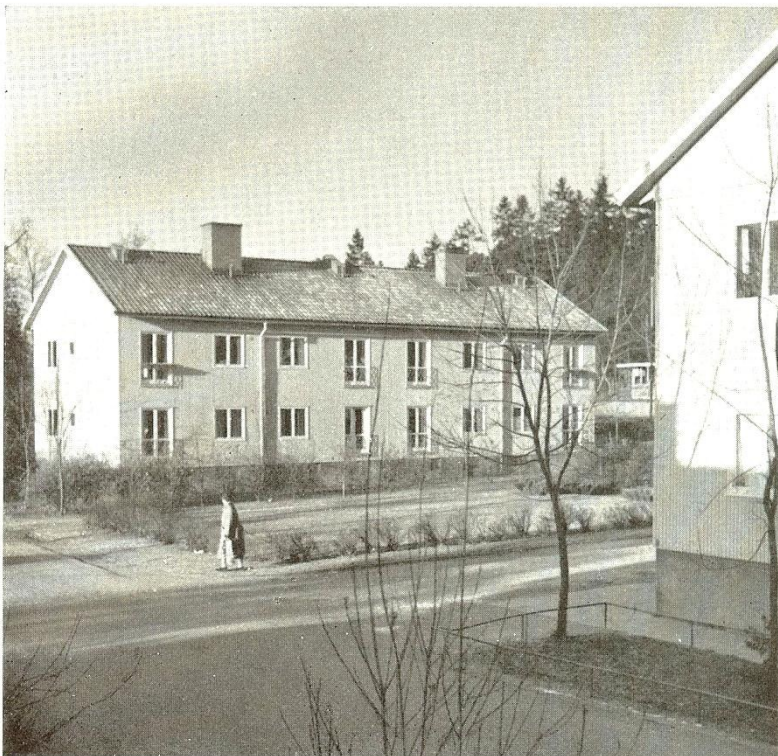
garderob och ett litet bord. En ansvarsfull flicka från Skåne kommer stanna i 4 år. Hon är omtyckt av båda barnen och ser också till att det inte händer någon olycka vid de stora groparna snett mittemot. Arbetsdagarna är långa, men nu har det kommit en lag om arbetstid som skriver att barnflickan ska vara ledig varje onsdagseftermiddag och varannan lördag och söndag. Inte går det att få ledigt för Margit eller hennes man på onsdagar så en snäll grannfru som var duktig med barn tar hand om dem på onsdagarna framöver.

Det där med ledighet från arbete var annars inte så lätt. Margits bästa väninna ska gifta sig och de är bjudna på bröllop en lördag och likaledes Pingstafton. Inte får Tore ledigt för det! När man är ny på jobbet så går det inte att ta sig några friheter, då gäller det att ligga i och visa sig från sin bästa sida. Margit får åka själv.

Prunkande färgprakt utanför Margits hus

När tredje barnet är på väg slutar Margit sin anställning för att vara hemma på heltid och ta hand om barn och familj. Det är mycket hårt slit med bl a tvätten. I källaren står en stor tvättgryta som ska eldas med pinnar när lakanen ska bykas. Tungt att bära och hänga tvätt på linor mellan de vackra björkarna på tomten. Någon tvättmaskin kom inte till huset förrän det äldsta barnet flyttat hemifrån.

Snart var de vattenfyllda groparna borta; två gula fina huslängor var uppförda. Det bästa av allt var att det i ena längan öppnades en Konsumaffär på bottenplanet! Tidigare hade man bara kunnat köpa cigaretter, tidningar och lite godis i byggnaden på Lillängens perrong. Det var en dam som bodde på Fjällstigen som hade öppet några timmar varje dag. Nu kunde man köpa mjölk i glasflaska eller i lösvikt

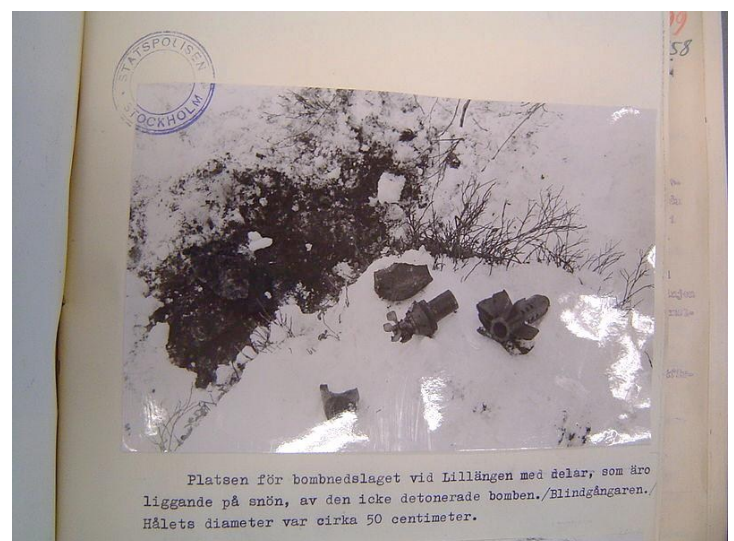
och det var inte alls långt att släpa hem den. Där fanns en köttavdelning där hela djurkroppar styckades på plats och det gick att beställa valda delar. Vattnet rann längs rutan, något som inte bara barnen tyckte var fint! Kall oxtunga var en vanlig vardagsrätt nu när kriget var slut och det åter fanns mat att få tag i efter ransoneringstiderna.

Kriget ja. Just inflyttade 1944 möttes Margit och maken en morgon av en hel svärm av militärer när de klev ut genom dörren på väg till Saltsjöbanan, för färd in till sina arbeten. På slänten mellan huset och Saltsjöbanan hade en bomb slagit ned! Nu vaktades den av en samling gråklädda militärer.

Texter från nätet: Kvällen och natten 22—23 februari 1944 bombades flera platser i östra Sverige av sovjetiskt flyg. Bomber fälldes bl.a. på Blidö, vid Järla och vid Eriksdal i södra Stockholm och kring Strängnäs. Om incidenten skedde av misstag eller som provokation och varning råder det delade meningar om. Samma natt genomförde det sovjetiska strategiska bombflyget en större räd mot Åbo och Mariehamn.

Den svenska beredskapen på luftförsvaret i Stockholm var låg (man saknade dessutom nattjaktplan och radar) och endast vid ett tillfälle passerade någon av inkräktarna inom skotthåll för ett luftvärnsförband. Detta förband – i Vikdalen i Nacka – missuppfattade dock fällningen av en lysbomb och trodde att det var en nödraket och avvaktade därför med eldöppnandet. När misstaget uppdagades (då lysbomben tändes) hade planet flugit förbi och var utom räckhåll.

Detta plan fällde också sprängbomber vid Järla och vid Eriksdal.

Slut från nätet.

36 | STOCKHOLMSLIV

LÖRDAG 21 FEBRUARI 2004 DN

När bomberna regnade över Eriksdalslunden

IMORGON ÄR DET 60 ÅRS sedan Stockholm bombarderades. Något sådant hände bara en enda gång under 1900-talet.

OM KVALLEN DEN 22 FEBRUARI 1944 kom okända flygplan från öster och släppte bomber på flera öar i norra skärgården, en militärförläggning i Strängnäs och området kring friluftsteatern i Eriksdalslunden i Stockholm.

Två inkallade i Strängnäs fick splitterskador. Som genom ett under skadades ingen annan. I bombresterna fann man ryska beteckningar. Sovjet hävdade att bombplanen varit tyska och att tyskarna kommit över ryska vapenlager.

MEN NÅGRA DAGAR SENARE släpptes en viss Vassilij Sidorenko från Långholmens fängelse. Sidorenko hade varit chef för sovjetiska turistbyrån Intourist men avtjänade sedan 1942 ett straff på tolv års fängelse för spioneri med mera. Sammanhanget verkade solklart. Emellertid kunde Sidorenkos

frisläppande bara ha råkat sammanfalla i tiden. Moskva hade tidigare protesterat. Utrikesministern Molotov anklagade Sverige för att ha utsatt Sidorenko för tortyr och antydde för svenske Sovjetambassadören Vilhelm Assarsson att Sidorenko borde släppas "för den goda grannsamhjäns skull". Assarsson föreslog UD i Stockholm att Sidorenko skulle släppas "av psykiska skäl". Så skedde också den 25 februari, alltså några dagar efter bombardemangen.

ENLIGT EN ANNAN TEORI var ryssarna ute efter kamouflerade tyska trupptransportfartyg. Enligt en tredje hade planen navigerat fel och släppt bomber för att orka tillbaks till basen. Det tror inte överste Urban Sobus, som senast i "Kustartilleriets luftvärn i Stockholms skärgård" (Militärhistoriska förlaget, 2003) hävdar att de ryska bombernas syfte var att varna Sverige för att bistå Finland med styrkor på Åland.

Frågorna är lika gamla som bombardemangen. Alla fönster slogs ut i Ählén & Holms varuhus vid Ringvägen liksom i husen runtomkring. Kanske vet vi mer vid nästa häkomst om tio år. I alla händelser är bombningarna ett mått på våra beskedliga känningar av andra världskrigets fasor.

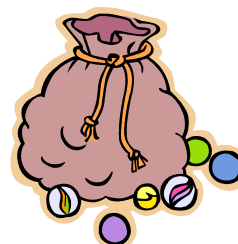
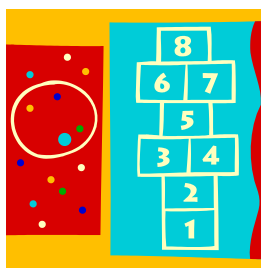
DN:s karta över nedslagningsområdet kvällen den 22 februari 1944.

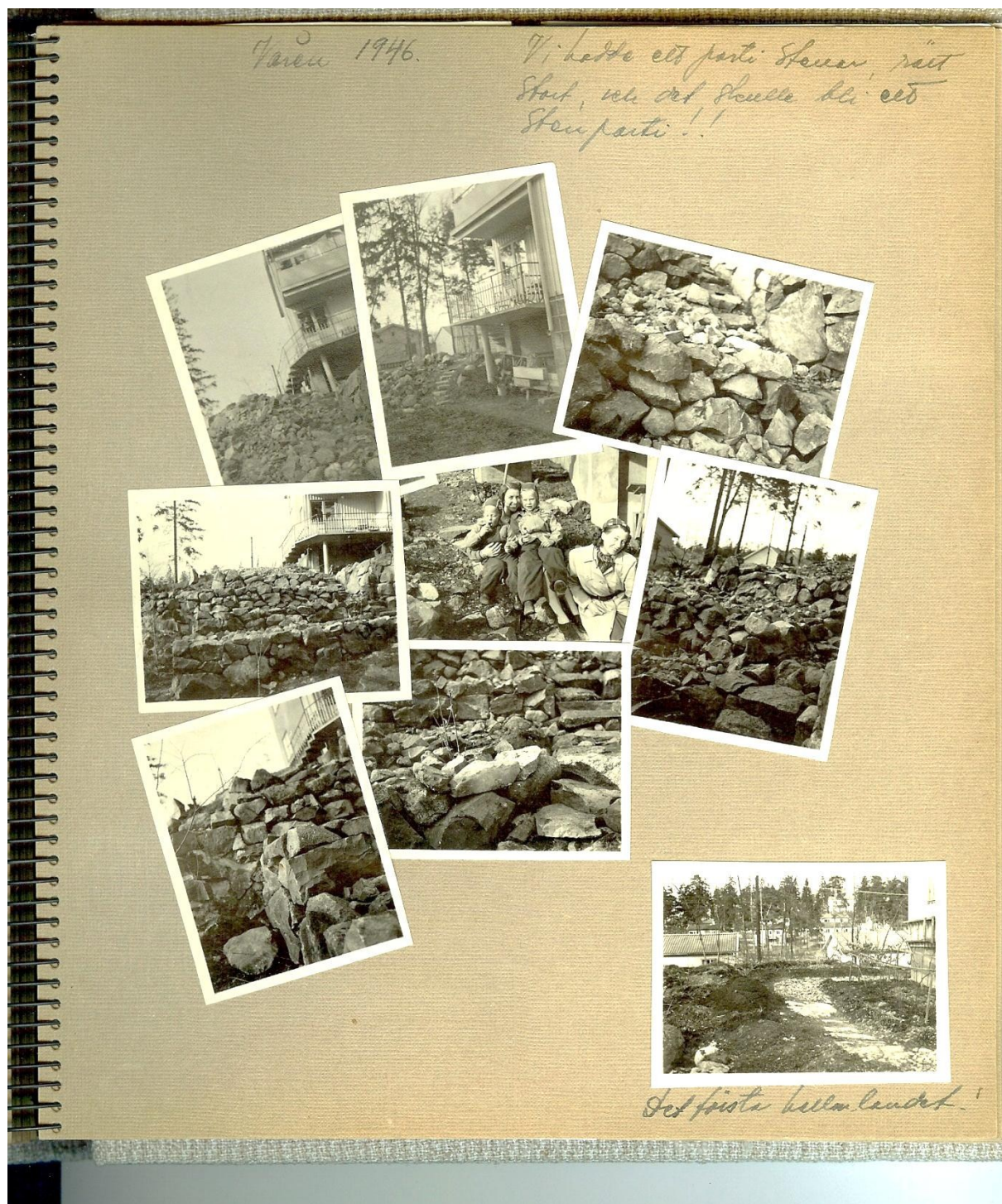
ove.saverman@dn.se 08-738 11 81

Två konstaplar vid den bombade friluftsteatern.

Hösten 1947 är det skolstart för första barnet. Hon ska gå i Järla skola på andra sidan stora Värmdövägen. Då går lillasyster fortfarande kvar i förskolan i Storängen ett par, tre timmar per dag och 2-åriga lillebror Mathias är hemma. Nästa son, Anders, föds 1950 och efter ytterligare 6 år föds dottern Anna. Hushållet består nu av sju personer men ofta bor där också både släktingar eller andra vänner under kortare eller längre perioder. En dag när Margit steker falukorv smyger en liten rävunge upp på terrassen och tittar in! Det var gott om både rådjur och rävar alldeles inpå husknutarna.

På den då grusbelagda Lillängsvägen spelades det kula och hoppades hage på sommaren och den blev en fin kälkbacke på vintern.

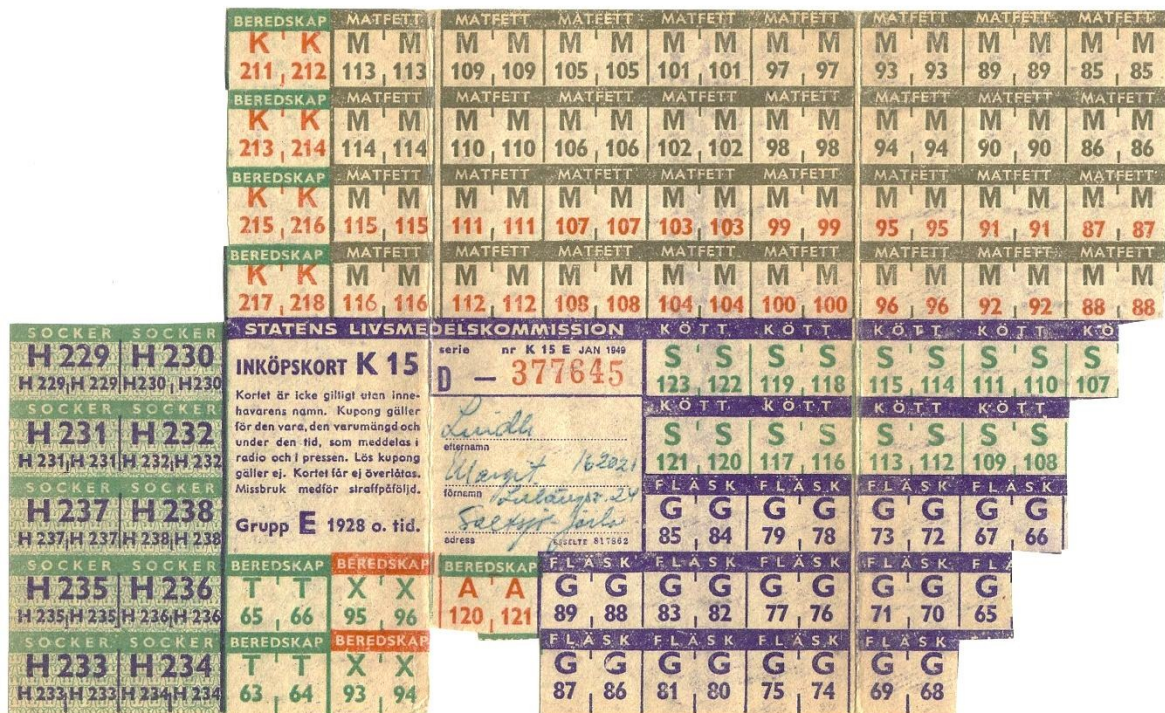
Margit fortsätter sin berättelse:

I och med att alla barnen hade kommit i skolan och att jag måste ta hand om det praktiska, så blev det ju också mycket kontakter med andra föräldrar. Många blev våra bästa vänner. Det var inte ovanligt att grannar hjälpte varandra, särskilt sedan lördagarna blev hellediga. Det fanns ju många industrier i Järle och gott om händiga yrkes-människor.

Min man och dåvarande granne, också ganska nyinflyttad, Holger Andersson, hjälptes åt att bygga en stor gårdsgård, med sten från alla sprängningarna för våra husgrunder. Där gick många sköna helg-och fritidstimmar åt.

Jag och mina väninnor hjälptes åt att ta hand om barnen, när någon behövde gå till tandläkare eller permanenta håret. En väldigt underbar hjälp blev möjligheten att hyra in sig med stortvätten i andelstvätteriet på Ugglevägen i Ektorp. Då fick jag ha bilen och vi for iväg 2 eller 3 väninnor, tidigt, före sju på morronen.

Under och flera år efter kriget fanns ju nästan ingen importerad frukt eller bär, så det blev mycket långa cykelturer eller skogsvandringar för att plocka bär, nypon eller särskilt svamp, som var ett eftertraktat smakämne, när kött-tilldelningen var ganska knaper ibland. Konstigt nog var det ont om strömming t. o. m. Minrisk i kustnära hav! En god ersättning för kött var panerade, tjocka selleriskivor med svampsås!!!

Ransoneringen pågick från 1939 ända till 1948, mest efterlängtad var Kaffet.

Min man och några fler intresserade pappor gjorde iordning lite enkla skidspår, bl. a. på stora gräsområdet framför Storängsskolan och så blev det lite tävling på söndagarna ibland med chokladbiter-priser. Någon gång var det skidtävling på Järlagården mitt över sjön. När de blev äldre, ungarna, var det tävling vid Hellasgården. Vi jul-och nyårslovet hjälptes män och ynglingar åt att skotta skridskobana på Järlasjön.

Valborgsmässoeld.

Många år arrangerade åkarbröderna Johansson eller Jonsson borta i Gamla Järla (Finntorp) festlig eld med sånger och utdelning av kola. Godsaker var annars inte så vanligt förekommande.

Många år var också elden uppe på berget från Moränvägen mot Järlasjön en välbesökt plats. Det var dock lite svårtillgänglig terräng; speciellt när det var dags att gå hem efter att elden falnat. Så småningom flyttades eldplatsen till det sk Hortusberget. (Hortus hade en av sina plantbutiker just nedanför, på Fjällstigen. Den lades inte ner förrän 200?).

Margit tillsammans med två av sina döttrar

Juletid.

Butiken på Lillängsplan hade bl a en stor tunna med fylld med upprättstående hård torkad långa: Lutfisk. Det var ganska bökigt att tillreda eftersom först skulle blötläggas sedan läggas i lutvatten för att sedan noga sköljas igen. Vattnet som den blötlades i skulle bytas såväl morgon som kväll. En procedur som skulle hålla på ett par veckor innan det var dags att tillaga den och servera med vitsås, potatis och egenrullad senap. Margit har kvar den kanonkula hon fick av sin mamma för att rulla senap; något som länge gjordes varje jul. Det gällde att hitta rätt teknik med knäna för att få kulan att rulla jämnt i den stora skålen.

När man bor i Lillängen är det lätt att ta sig in till Stockholm när körsbärsträden står i blom!

Ur HSB-skrift, hämtad från nätet.

Lillängen syftar på "den lilla ängen" som tillhörde Järla gård. Det var en betes- och slåtteräng som låg mellan skogsmark och bergshöjder. Järla gård är idag ombyggd till bostadsrätter och ligger i bostadsområdet i Järla Sjö.

Många stora industrier hade etablerats utefter Saltsjöbanan som tagits i drift 1893. Arbetarna hade ofta långa resor från andra delar av Stockholm. Därför började man se sig om efter områden som kunde bebyggas i närheten av arbetsplatserna. Området planlades 1937 och de första husen stod klara samma år. Samma år öppnades den nya tågstationen.

Den första HSB-föreningen bildades 1923 i Stockholm, Hyresgästernas Sparkasse- och byggnadsförening. HSB byggdes upp av hyresgäströrelsen. Föreningen ville bygga billiga men ändå goda bostäder med hög standard. Oftast byggdes smålägenheter på ett rum och kök eller två rum och kökvrå.

Lillängen blev ett HSB-område. Medlemmarna i föreningen erbjöds tomter i området. Husen levererades monteringsfärdiga från Boro-hus, som var ett dotterbolag till HSB. Husen är oftast byggda i trä och har tak klädda med tegelpannor. Tack vare att många av dem som köpte tomter byggde husen själva blev det möjligt att bosätta sig i Lillängen för grupper som ej hade höga inkomster. De flesta som flyttade hit var arbetare eller tjänstemän.

Det blev 161 villor samt två hyreshus. I det hus som idag är Lillängsplan 1-3 låg en konsumbutik. Hyreshuset blev senare omvandlade till bostadsrättsförening. Trots att en del av villorna förändrats genom byte av fasadmateriäl har Lillängen bevarat sin ursprungliga karaktär. Till detta kommer att vägnät och tomtindelning är ursprungliga. Runtomkring Lillängen finns skogsområden och i söder ligger Järlasjön.

Utdrag ur Nacka kommuns kulturmiljöprogram:

Järsla skola

Skolmiljö med byggnader från olika tidsepoker. Äldst är den s.k. Röda villan från 1889 (vissa uppgifter säger 1877). Nacka kommun hade bildats 1887, varmed folkskolan i Järsla fick en central betydelse för skolförsörjningen i den nybildade kommunen. Industrierna i Järsla och Sickla skapade en snabb befolkningstillväxt. Välbevarad är även en röd gymnastikbyggnad med en arkitektur av 1910/20-talskaraktär. Från 1924 är den äldre delen av en större ljusputsad skolbyggnad som byggts ut i omgångar, ritad av arkitekt Benson.

Arbetarbostad i Järsla, Lillängsvägen/Värmdövägen

Vid Värmdövägen, intill infarten till Lillängen, ligger Järslas enda återstående arbetarbostad som tillhört industrimiljön kring turbinfabriken. På bägge sidor av Värmdövägen sträckte sig i nordsydlig riktning en rak ”bruksgata” med enhetligt utformade arbetarbostäder. Bostadstypen tillkom åren kring sekelskiftet 1900 och har en korsplanlösning med rummen grupperade kring en centralt placerad skorstensstock.

Totalt fanns fyra enrumslagenheter med egna källarförråd.

Hustypen är identisk med de bostadshus Metallverken i Västerås uppförde 1898, beskrivna i samtida press som mönsterbostäder.

Även i Sickla fanns liknande arbetarbostäder. Järslas arbetarbostad har under senare tid varit gult och med förenklade fasader. Ursprungligen var huset rött och försett med enklare snickarglädjedetaljer.